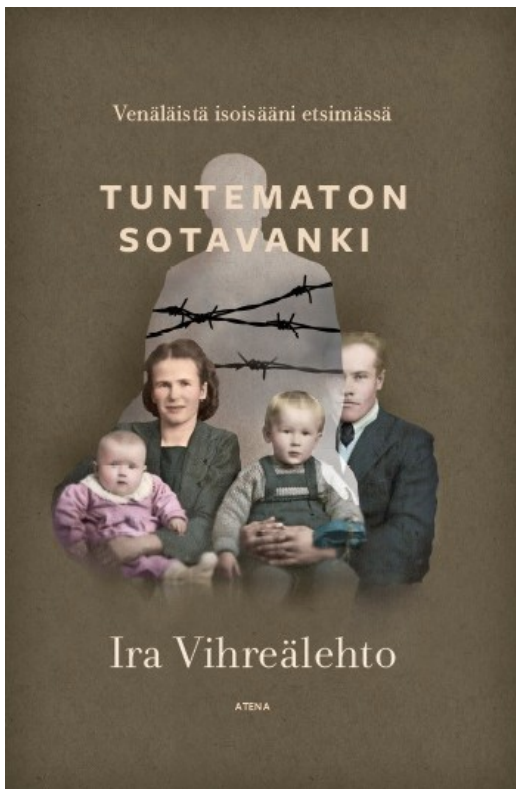

Ira Vihreälehto

Isoisäni oli venäläinen sotavanki – etsintä oli tutkimusmatka vaiettuun historiaan

Venäläisten sotavankien ja suomalaisten naisten suhteista ei ole puhuttu mediassa, niitä ei ole selvitetty tutkimuskirjallisuudessa tai esitelty museoiden näyttelyissä.

Julkaisin tietokirjani Tuntematon sotavanki –venäläistä isoisääni etsimässä (Atena) viime vuoden syyskuussa. Selvittelin kirjassa sukumme mysteeriä, isäni tuntemattomaksi jäänyttä isää, kaikilla niillä keinoilla, joita historioitsijan koulutuksellani keksin kokeilla. Pengoin samalla häpeää, paitsi sukuni, mummoni ja isäni häpeää, myös yhteiskunnan ja historiantutkimuksen visusti vaikenemaa sota-aikamme sivujuonta. Venäläisten sotavankien ja suomalaisten naisten suhteista ei ole puhuttu mediassa, niitä ei ole selvitetty tutkimuskirjallisuudessa tai esitelty museoiden näyttelyissä. Meitä venäläisiä sotavankien jälkeläisiä on Suomessa satoja, mutta tavallaan emme ole olemassa Suomessa, emmekä Venäjälläkään. Itsenäisyyspäivän

kiiltävissä erikoispainoksissa tai perin juurin pengotuissa sota-ajan kirjasarjoissa meillä ei ole roolia. Emme ole itsekään oikein kertoneet läsnäolostamme, vaikenemisen olemme omaksuneet meitä edeltäviltä sukupolvilta.

Museoista ei löydy vastauksia

Isoisäni etsintä oli vaativaa. Selasin vankileirien papereita Kansallisarkistossa, vierailin lukuisissa muissa arkistoissa ja lähetin lisäksi kyselyjä Venäjän arkistoihin. Arkistoissa minua tuijotettiin joskus pitkään, toisinaan nimeni muistettiin ensimmäisen käynnin jälkeen, joihinkin kyselyihini en saanut mitään vastauksia.

Haastattelin lisäksi sukulaisia ja muita aikalaisia, analysoin mummoni valokuvia, vierailin sotavankien muistomerkeillä, mm. Naarajärven vankilassa, kyselin asiantuntijoilta, teetin DNA-testejä ja haravoin venäläisten Facebookia eli VK:ta sekä suomalaisia ja venäläisiä sukututkimussivustoja. Sain paljon apua, vastauksia ja vinkkejä, ehdotuksia, mistä vielä voisi kysyä. Tutustuin muihin etsijöihin, verkostoiduin.

Lähestyin kysymyksilläni lukuisia museoita. Onko heillä valokuvia, onko kerätty muistitietoa, onko vankileirien papereita, entä sotasairaalan tietoja, onko mitään? Museoiden suhtautuminen oli yhtä vaihtelevaa kuin arkistojen. Useimmiten minulle todettiin: *ei meillä ole mitään*.

Mitä venäläisiä sotavankeja?

Suomi vangitsi yli 60 000 neuvostosotilasta jatkosodan vuosina. Heitä sijoitettiin kymmeneen vankileireihin kautta Suomen. Osa heistä vietti pitkiä aikoja sotavankisairaaloissa. Heitä sijoitettiin myös maataloille, tehtaisiin ja työmaille kautta Suomen. Esimerkiksi vuonna 1943, kun isäni ja moni muu tuntemani sotavangin lapsi sai alkunsa, yli 10 000 sotavankia eli sijoitettuna kotirintaman maataloille. Ei ihme, että suhteita syntyi, ja niitä lapsia. Sodan päätyttyä sotavangit palautettiin pitkissä junaletkoissa Neuvostoliittoon. Sitten useimmista ei kuultukaan enää mitään.

Sitä ennen he olivat kuitenkin jättäneet jälkiä: lapsia, valokuvia, puhdetöitä, ystävyysuhteita, merkintöjä erilaisiin papereihin leireissä, sairaaloissa, suojeluskunnissa, työvoimalautakunnissa, sekä kirjeitä ja kortteja. He olivat vankeusaikanaan eläneet joka notkossa ja saarelmassa ynnä tutustuneet esimerkiksi tuhansiin lapsiin, joille olivat opettaneet ehkä venäjää tai jopa uimataitoja tai muuten vain sitä, että vihollinen on ihminen, kenties ystävä.

Eräs muistelija kertoi isänsä kertoneen sotavangeista monia juttuja: "Lempijuttu oli se, kun he kaksi alle 10-vuotiasta poikaa pyysivät vankia sanomaan 'pukupussi' ja aina siitä tuli 'pupujussi'! Tämä oli pojista hauska leikki!" Myöhemmin oli sotavankiin saatu yhteys ilmeni että: "Vanki oli antanut omille pojilleen nimiksi Tauno ja Kauko, eli samat nimet kuin sedällä ja isälläni. Sitä oli ihmetelty... mutta pikkupojista oli jäänyt lämmin muisto ilmeisesti!" Tämän takia nämä tarinat minua niin kiinnostavat, ne kertovat ihmisyyden paremmista puolista keskellä suurvaltojen sota.

Ihmettelen, ettei mikään museo ole tarttunut tähän teemaan. Sotavankileirien historia on toki julmaa ja osaa vankileireistä kutsuttiin syystä *luurankotehtaksi*. Sotavankileirien oloja on viime vuosina tutkittu muutamien väitöstöiden verran. Joissakin kaivauksissa on havaittu jälkiä sota-ajan vankileireistä tai sotasairaaloista. Valvontakomissio varmisti vuonna 1944, että sotavankien hautapaikat merkitään muistomerkein, mutta tietoja näistä syrjässä seisovista kivipaasista on joskus vaikea saada. Kun paikan lopulta löytää, saattaa hämmästyä, että siellä käy paljonkin venäläisiä Google Mapsin tietojen mukaan. Samoin Naarajärvellä vierailee venäläisiä usein.

Ihme olisi, ellei tämä näyttelyaihe kiinnostaisi venäläisiä matkailijoita.

Kerään tietoja, listaan esineitä...

Asiakirjalähteissä sotavangeista puhutaan joskus kotivankeina. Kotirintaman ja vankien kohtaamiset ovat vielä vähemmän tutkittua maaperää kuin vankileirien todellisuus. Elossa ovat enää sota-ajan lapset, joilla on paljon tarinoita, jos joku vain älyää käydä kysymässä.

Kotien kätköissä on pieteetillä säilytettyjä maalauksia, pärekoreja, valokuvia, arkkuja, tuoleja, pöytiä ja piirroksia - sotavankien sinne jättämiä. Jonkun taulun on sotavankitaitelija antanut kopallisesta perunoita, toisen parista leivänpöytästä. Näihin esineisiin liittyy aina tarinoita. Joskus pieni korulipas tai murteellisesti kirjoitettu kirje on ainoa, mitä isästä on jäänyt.

Kirjani julkaisemisen jälkeen olen saanut satakunta yhteydenottoa. Monissa on jaettu oma muisto sotavangista, on kysytty apua omaan etsintään, on kerrottu jokin sota-ajan tarina. Olen alkanut koota näitä tarinoita ylös. Olen kirjannut listaa tavaroista. Kukaan muukaan ei ole sitä näköjään tekemässä, joten ehkä minun täytyy? Olen tarjonnut muutamille museoille tätä aihetta, toimittanut listani heille ja ideoinut, millaisia näyttelyt voisivat olla.

Ehkä joku taho vielä kiinnostuu.

Ira Vihreälehto toimii erityisasiantuntijana Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seurassa ja on taustaltaan historian opettaja ja oppikirjailija. Iran kirja Tuntematon sotavanki venäläistä isoisääni etsimässä julkaistiin syyskuussa 2016 ja Ira kirjoittaa etsinnöistään myös ET-lehden blogiin "Kadonneen suvun metsästäjä".